

نظریه‌ها و پژوهش‌های
ارتباط جمعی

الکسیس اس. تن

نعیم بدیعی

نظریه‌ها و پژوهش‌های ارتباط جمعی

نویسنده: الکسیس اس. تن

مترجم: نعیم بدیعی

مسئول تولید فرهنگی: آرش آذرنگ

مدیر هنری: محمد فتاحی

مسئول تولید فنی: اعظم فراهانی

چاپ اول ۱۳۸۸ / شماره گان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

لینوگرافی: تودید/ چاپ: جمالی / اصلاحی: سپیدار

نظارت فنی: مؤسسه فرهنگی هنری حوض فیروزه

نشانی: تهران، خیابان کریم‌خان، خیابان ایرانشهر، کوچه ملکیان، شماره ۳۳

کد پستی: ۱۵۸۴۷۸۶۱۱

تلفن: ۸۸۸۳۰۹۰۲ / دورنگار: ۸۸۸۲۸۹۱۷

Tan, Alexis S

تن، الکسیس اس. ۱۹۶۶ - م.

نظریه‌ها و پژوهش‌های ارتباط جمعی / الکسیس اس. تن / ترجمه نعیم بدیعی.

چاپ اول ۱۳۸۸

ISBN ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱-۰۰۱۶-۹

۱۰۰۰۰۰ ریال

Mass communication theories and research

۳۵۵ ص.

پادداشت: کتابخانه

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیا

۳۰۲/۳۳۴

۳۹۰/۷۲

شماره کتاب: ۱۸۴۹۱۸۸

رسانه‌های گروهی / ارتباط

فهرست

- در باره نویسنده و مترجم ۹
- سببچه ۱۱
- فصل اول: علم ارتباط جمعی ۱۵
- ۱۹ ■ تعریف حوزه
نگاه تاریخی؛ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها
- ۲۷ ■ روش علمی و نظریه در ارتباط جمعی
روش‌های اثبات؛ روش علمی؛ مبانی تجربی علم؛ منطق و روش علمی استفاده از روش علمی؛ ارزش روش علمی در ارتباط جمعی؛ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها
- ۴۵ ■ روش‌های تحقیق در ارتباط جمعی
ارزشیابی روش‌های تحقیق؛ فرضیه آزمایی؛ آزمایش‌های تجربی؛ ارزشیابی آزمایش‌ها؛ بررسی میدانی؛ تحلیل محتوا؛ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها
- ۷۷ ■ ارتباط و ارتباط جمعی
الگوی ریاضی شنون و ویور؛ الگوی روانشناسی اجتماعی نیوکام؛ الگوی عمومی وستلی و مک‌لین؛ الگوی مبادله‌ای ارتباط؛ ارتباط جمعی؛ چرا ارتباط برقرار کنیم؟ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها
- ۱۰۱ فصل دوم: ارتباط و اقناع
- ۱۰۵ ■ نگرش‌ها، رفتار و ارتباط
الگوهای اقناع؛ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها
- ۱۱۷ ■ نظریه‌های ارتباط و اقناع
نظریه یادگیری؛ نظریه کارکردی "کلمن"؛ خلاصه؛ سؤال‌های بخش؛ یادداشت‌ها

- ۱۳۱ منابع ارتباط
ویژگی‌های منبع: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۱۶۷ پیام‌ها
پژوهش: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۱۹۱ رسانه‌ها
حالت ارتباطی، درک و تغییر نگرش: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۰۱ مخاطبان
دریافت پیام: پژوهش‌های دریافت پیام: اقناع و ویژگی‌های شخصیتی مخاطب: پژوهش‌های مربوط به شخصیت و متقاعدسازی: تأثیر مخاطبان بر ارتباط‌گر: پژوهش‌های مربوط به تأثیر مخاطبان: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۲۹ نگرش‌ها و رفتار
مغالطه مطابقت مورد انتظار؟: نگرش‌ها می‌توانند رفتار را پیش‌بینی کنند: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۳۹ فصل سوم: ارتباط جمعی و جامعه‌پذیری
- ۲۴۳ یادگیری از رسانه‌های جمعی
نظریه یادگیری اجتماعی: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۵۱ خشونت تلویزیونی و پرخشگری
خشونت تلویزیونی: آثار خشونت تلویزیونی: پژوهش‌ها: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۷۵ آثار موافق اصول اجتماعی تلویزیون
آثار شناختی موافق اصول اجتماعی: یادگیری رفتارهای موافق اصول اجتماعی: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۲۸۷ شکل‌گیری واقعیت‌های اجتماعی با رسانه‌های جمعی
خشونت تلویزیونی و نگرانی بینندگان از جرم‌ها: کلیشه‌های جنسیتی در تلویزیون: کلیشه‌های قومی در تلویزیون: رفاه و زیبایی در تلویزیون: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۳۰۵ ارتباط جمعی و جامعه‌پذیری سیاسی
جامعه‌پذیری سیاسی همانند یادگیری اجتماعی: یادگیری نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی از رسانه‌های جمعی: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۳۲۵ فصل چهارم: دو الگوی نظری متفاوت
- ۳۲۹ همسوگرایی
منشأ الگوی همسوگرایی: الگوی همسوگرایی: پژوهش: خلاصه: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۳۴۱ استفاده و رضامندی از رسانه‌های جمعی
نیازهای مخاطبان و محیط اجتماعی: نیازهای مخاطبان و کارکردهای رسانه‌ها: استفاده از رسانه‌های جمعی: پژوهش: سؤال‌های بخش: یادداشت‌ها
- ۳۴۹ نمایه موضوعی

درباره نویسنده و مترجم

الکسیس اس. تَن

الکسیس تَن در سال ۱۹۴۴ در فیلپین متولد شد. او پس از اتمام دبیرستان، تحصیلات خود را در رشته روزنامه‌نگاری کشاورزی در دانشگاه فیلپین در سال ۱۹۶۳ به اتمام رساند و عازم ایالات متحده آمریکا شد، در دانشگاه ویسکانسین به تحصیلات خود ادامه داد و در سال ۱۹۶۶ موفق به اخذ فوق‌لیسانس در رشته روزنامه‌نگاری کشاورزی شد. تَن در سال ۱۹۷۰ دکترای خود را در رشته ارتباط جمعی از دانشگاه ویسکانسین کسب کرد.

وی خدمات دانشگاهی خود را در دانشگاه فنی تگزاس آغاز کرد و به مدت پنج سال در این دانشگاه به آموزش و پژوهش در رشته ارتباطات جمعی پرداخت. سپس در سال ۱۹۸۶ به دانشگاه ایالتی واشنگتن رفت و مدیریت گروه ارتباطات این دانشگاه را به عهده گرفت. وی هم‌اکنون نیز استاد این دانشگاه است.

علاوه بر تألیف کتاب نظریه‌ها و پژوهش‌های ارتباط جمعی، تَن ده‌ها مقاله به زبان انگلیسی در کتاب‌ها و نشریه‌های تخصصی ایالات متحده مانند فصلنامه روزنامه‌نگاری و ارتباطات و مجله تخصصی ارتباطات، مونوگرافی ارتباطات منتشر کرده است.

زمینه‌های مورد علاقه وی برای تدریس عبارتند از: روش‌های تحقیق، نظریه‌های ارتباطات و ارتباطات میان فرهنگی. زمینه‌های پژوهشی مورد علاقه وی ارتباطات و جامعه‌پذیری اقلیت‌های فرهنگی، ارتباطات و تعصب‌های نژادی و کلیشه‌ای است.

تَن راهنمایی بیش از ۱۰۰ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و ۱۲ رساله دکتری را بر عهده داشته است.

نعیم بدیعی

نعیم بدیعی در آذر ماه ۱۳۲۵ در شیراز متولد شد. تحصیلات ابتدایی و دبیرستان را در تهران به اتمام رساند و برای ادامه تحصیل در رشته روزنامه‌نگاری به امریکا رفت. او موفق شد که در سال ۱۳۵۲ لیسانس روزنامه‌نگاری و در سال ۱۳۵۵ فوق‌لیسانس ارتباط جمعی را از دانشگاه ایالتی اکلاهما کسب کند. در سال ۱۳۵۹ از دانشگاه ایلینوی جنوبی موفق به اخذ دکترای روزنامه‌نگاری شد و در همان سال به ایران بازگشت و به عنوان عضو هیئت علمی دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی (سابق) مشغول به کار شد.

در سال ۱۳۶۲ و هم‌زمان با بازگشایی دانشگاه‌ها او به مدیریت گروه ارتباطات اجتماعی در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی انتخاب شد و به مدت ۱۸ سال مدیریت این گروه را به عهده داشت. بدیعی در مجموع به مدت هشت سال به‌طور متناوب و هم‌زمان با مدیریت گروه، معاون آموزشی، پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده مذکور نیز بود. وی در سال ۱۳۸۵ پس از سی سال خدمت آموزشی و پژوهشی با مرتبه استادی بازنشسته شد.

از بدیعی ده‌ها مقاله به زبان فارسی در زمینه‌های روزنامه‌نگاری و ارتباطات نوشته است که در کتاب‌ها و نشریه‌های تخصصی مانند رسانه، فصلنامه علوم اجتماعی، اطلاعات سیاسی-اقتصادی به چاپ رسیده است. از وی چندین مقاله به زبان انگلیسی در نشریه‌های تخصصی نیز به چاپ رسیده است. کتاب روزنامه‌نگاری نوین که تاکنون شش بار از طرف دانشگاه علامه طباطبائی تجدید چاپ شده نیز از تألیف‌های اوست.

بدیعی راهنمایی ۳۲ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۵ رساله دکتری و مشاور ۴۲ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و ۶ رساله دکتری را بر عهده داشته است.

توضیح مقررجم

یادداشت‌های پایان هر بخش کتاب با شماره در داخل پرانتز و در جای مربوط آورده شده و در انتهای هر بخش، منابع ارائه شده است. برای سهولت در تلفظ اسامی خارجی، نام لاتین آن‌ها با شماره در پایین هر صفحه آمده است. در جاهایی که ضرورت ایجاب کرده است که توضیحات اضافی داده شود، آنان در داخل کروشه قرار گرفته و در انتها با حرف م مشخص شده است.

دیباچه

با گسترش شتابان تکنولوژی‌های ارتباطی، سؤال‌های جدید درباره نقش رسانه‌های جمعی مطرح می‌شود و سؤال‌های قدیمی دوباره مورد آزمون قرار می‌گیرد. توجه جدیدی به قدرت رسانه‌های جمعی نسبت به مخاطبان پدید آمده است. آن‌طور که توسط پژوهشگران دهه‌های ۱۹۵۰ یا ۱۹۶۰ عنوان شده، آیا این قدرت اسطوره‌ای است، یا این که آن‌طور که پژوهشگران کنونی مدعی‌اند، فراگیر و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. در هر صورت، تمرکز جدید درباره آثار رسانه‌های جمعی، به مطالعه ارتباط جمعی، به عنوان یک رشته علمی، کمک کرده است. ظهور عصر ارتباطات جمعی، به عنوان علوم رفتاری، از جنبه‌های بسیاری مشهود است:

۱. افزایش میزان کمیّت و کیفیت بازدهی پژوهشی از طرف پژوهشگران ارتباطات. ده سال قبل، تنها سه یا چهار نشریه تخصصی اختصاص به پژوهش‌های ارتباطات داشت. امروز، حداقل دوازده مورد موجود است.

۲. افزایش تعداد و مقدار بودجه‌های اختصاص یافته به پژوهشگران ارتباطی از طرف صنعت و دولت برای پژوهش‌های بنیادی و کاربردی. بیش از یک میلیون دلار بودجه از طرف پزشک ارشد [ایالات متحده] به منظور مطالعه رابطه بین خشونت تلویزیونی و رفتار پرخاشگرانه بینندگان اختصاص یافته است. به تازگی، بنیاد علوم ملی عهده‌دار برنامه‌های پژوهشی قابل توجهی به منظور ارزشیابی امکان‌سنجی تلویزیون کابلی تعاملی، جهت روش‌های مؤثر انتقال اطلاعات علمی به مردم شده است.

۳. معرفی دروسی درباره نظریه‌های ارتباط جمعی و روش‌شناسی در برنامه آموزشی بسیاری از دانشکده‌های روزنامه‌نگاری و ارتباطات جمعی. اکثر برنامه‌های آموزشی معتبر ارتباطات جمعی دارای حداقل یک درس در زمینه نظریه‌های ارتباطات جمعی

و جامعه در سطح متوسط هستند. تقریباً تمام برنامه‌های تحصیلات تکمیلی درس نظریه‌های ارتباطی را به صورت الزامی دارند. برخلاف درس متداول مبانی ارتباطات جمعی که سال اول یا دوم تدریس می‌شود، دروس نظریه‌ها دارای رویکردی رفتاری و پژوهشی برای تحلیل مسائل ارتباطات است. دروس مقدماتی زمینه‌یابی معمولاً تأکیدی تاریخی و توصیفی دارند.

افزایش تولید پژوهش‌های متخصصان ارتباطات منتهی به افزایش نشریه‌هایی در این رشته شده است. متأسفانه، برای دانشجویان دوره کارشناسی و دانشجویان سال‌های اول تحصیلات تکمیلی ارتباطات جمعی، و حتی برای افراد شاغل در حرفه، بسیاری از این نشریه‌ها، یافته‌های پژوهش‌ها را با زبانی بسیار فنی و علمی گزارش می‌کنند که کوتاه، دقیق و مختصر است، اما برای خوانندگانی که سابقه دروس نظریه‌های ارتباطات، روش‌شناسی و آمار ندارند، بسیار نامفهوم است.

جای تأسف است، چون بسیاری از این الگوها، نظریه‌ها و اصولی که از این پژوهش‌ها به دست می‌آید، می‌تواند برای افراد فعال در این حرفه ثمربخش و کمکی برای دانشجویان ارتباطات، جهت شناخت بهتر نقش رسانه‌های جمعی در جوامع امروزی باشد.

بنابراین، هدف اصلی کتاب حاضر این است: ارائه و پیوند دادن نتایج پژوهش‌های مهم ارتباطات در چارچوب نظری که برای خوانندگانی که سابقه کم و ناچیزی از دروس نظریه‌های ارتباطات، روش‌شناسی و یا آمار دارند، قابل استفاده باشد. این کتاب برای دانشجویان دانشگاه که به رشته ارتباطات به عنوان یک حرفه یا زمینه مطالعه علاقه‌مند هستند و یا ارتباطات گران حرفه‌ای در تجارت، دولت و آموزش نوشته شده است.

کتاب با بحث پیرامون روش علمی و نظریه به منظور توصیف مفاهیمی که برای ارزشیابی و فهم پژوهش‌های ارتباطات مورد نیاز است، آغاز می‌شود. روش‌های معمولی که توسط پژوهشگران ارتباطات به کار برده می‌شود با اصطلاحات بنیادی و آسان شرح داده می‌شود. در این جا، یافته‌های مهم در رشته ارتباطات جمعی به ترتیب تاریخی از قدیمی‌ترین پژوهش‌ها در خصوص اقتناع در دهه ۱۹۵۰ شروع می‌شود و تا توجه اخیر به جامعه‌پذیری ارتباطات ادامه می‌یابد. هر جا که مناسب باشد، اصول کلی ارائه و تبیین‌های نظری بررسی می‌شود. لحن کتاب اگرچه دانشگاهی است، ولی فنی نیست.

این کتاب را می‌توان به عنوان کتاب درسی برای سال‌های آخر دوره کارشناسی یا دروس مقدماتی دوره تحصیلات تکمیلی در نظریه‌های ارتباط جمعی یا رسانه‌های جمعی و جامعه مورد استفاده قرار داد. من این دروس را در طول چند سال گذشته تدریس کرده‌ام و از فقدان وجود کتاب درسی جامعی درباره نظریه‌های ارتباط جمعی، که نه تنها مباحث نظریه‌های قدیم، بلکه پیشرفت‌های اخیر را مورد بحث قرار دهد، رنج برده‌ام. بسیاری از کتاب‌های درسی موجود، گلچینی از مباحث است. اگرچه بسیاری از آنان به خوبی ویرایش

شده است، با این حال نیاز به کتاب منسجم روزآمدی است که مباحث مربوط به نظریه‌های ارتباطات را در یک جلد ارائه دهد. با این حال، در طول سال‌ها، به‌خاطر فقدان کتاب درسی کافی، دانشجویان را به مطالعه چندین کتاب مرجع و مقاله‌های نشریه‌های پژوهشی هدایت کرده‌ام. هر سال در ابتدای سال تحصیلی این گله را از دانشجویان درباره فقدان مطالب منسجم و مقاله‌های غیرجامع نشریه‌ها می‌شنوم. در سخنرانی‌های کلاس، کوشش کرده‌ام مقاله‌ها را تبیین و به مباحث درس پیوند دهم، اما فکر کردم که این کار با نگارش کتابی که این هدف‌ها را به انجام رساند، ممکن است. امیدوارم کتاب حاضر این کار را انجام دهد.

رویکرد من برای نگارش کتاب، روش معلم‌وارانه ارسطو در ارائه مباحث منطقی است. استدلال منطقی ارسطویی بوده است. اکثر بخش‌ها با بحث پیرامون اصول کلی آغاز می‌شود که منتهی به شواهد مطالعات مشخص این اصول می‌گردد. سپس، شواهد خلاصه شده و اصول اولیه بر مبنای یافته‌های پژوهش‌ها مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد.

من بیش از مؤلفان دیگر کتاب‌های نظریه‌های ارتباطات بر پژوهش تأکید کرده‌ام. مطالعات اخیر، به‌خصوص آنان که در پنج سال گذشته چاپ شده، همراه با جزئیات شرح داده شده است. پنداشت من این است که نه تنها باید درباره زمینه‌های نظریه‌های ارتباطات با دانشجویان سخن گفت، بلکه چرا و چگونگی آن نیز باید آموزش داده شود. با بحث پیرامون مطالعات مربوط، همراه با جزئیات، امیدوارم به خوانندگان کمک کنم که ضمن آگاهی از چگونگی پایه‌ریزی برخی از اصول ارتباطات (یا «قانون‌ها»)، اعتبار آن‌ها را نیز مورد ارزشیابی قرار دهند. کوشش کرده‌ام یافته‌های پژوهش‌ها را با استفاده از اصول کلی یا نظریه‌ها، به صورتی که خوانندگان بتوانند دیدگاهی کامل و نه متفرق از ارتباطات انسانی کسب کنند، تبیین کنم.

مطالب کتاب می‌تواند در طول یک ترم تحصیلی برای دانشجویان سال سوم و چهارم در نظر گرفته شود. برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی، استاد می‌تواند مطالب کتاب را با استفاده از مقاله‌های نشریه‌های تخصصی تکمیل کند. دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی می‌توانند از بحث پیرامون مطالعات اصیل بیشتر بهره گیرند. سؤال‌های انتهای هر بخش به منظور جلب انگیزه دانشجویان برای مطالعه بیشتر، و یا به کار بردن اصول نظری برای مسائل عملی است.

همانند هر اقدام مهم، اجرای این طرح، بدون کمک افراد زیادی امکان نداشت. اگرچه من به تنهایی مسئولیت هرگونه کاستی‌های ممکن این کتاب را می‌پذیرم، اما شایستگی آن را مدیون همکارانم در پژوهش‌های ارتباطات می‌دانم که از مطالعات آنان در این کتاب استفاده شده است. لازم است از پنج نفر که ذهنیت علمی من به میزان زیادی مدیون آنان است نام ببرم: آلبرت باندورا، استیو چافی، جک مک‌لود، لئونارد برکوویتس و ویلیام مک‌گوایر. آن‌ها، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، در رویکرد من به نظریه‌های ارتباطات تأثیرگذار بوده‌اند.

از خانم‌ها جانیس جونو، کارول بوگل و ساندی میچل که مطالب را با حوصله تایپ کردند، تشکر می‌کنم و از تشویق ویراستاران و بررسی‌کنندگان انتشارات گرید، سپاسگزارم. شایسته است به دانشجویان - گذشته، حال و آینده - نیز اشاره کنم. آنان محرک من در انجام این کار بودند.

و در پایان، از جردین و مارکو تشکر می‌کنم. به‌خاطر آن‌ها نگارش این کتاب، لذت‌بخش بود.

الکسیس تن

لویوک، تگزاس